

فرا تحلیل روابط مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر و پیشرفت تحصیلی

سعید محمدی مولود*، رحیم بدری گرگری**

چکیده

پژوهش حاضر با هدف ترکیب نتایج پژوهش‌های مختلف و دستیابی به یک نتیجه کلی در خصوص رابطه میان مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر (شامل سرمایه روان‌شناختی، خوش‌بینی، شادکامی، تاب‌آوری، امید) و پیشرفت تحصیلی و نیز برطرف نمودن تناقض‌های احتمالی در نتایج پژوهش‌های مختلف با استفاده از روش فراتحلیل به انجام رسید. جامعه آماری پژوهش حاضر کلیه مقالات چاپ شده و در دسترس در خصوص رابطه بین مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر و پیشرفت تحصیلی بود که پس از اعمال ملاک‌های ورود و خروج ۱۹ مطالعه به عنوان نمونه انتخاب شد و از این مطالعات ۳۵ اندازه اثر از نوع I^2 استخراج گردیده و با نرم‌افزار CMA2 مورد تحلیل قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد مقدار اندازه اثر ترکیبی در هر دو مدل ثابت و تصادفی معنی‌دار است ولی مقدار رابطه براساس ملاک‌های تفسیری کوچک ارزیابی گردید. همچنین روابط موجود میان مولفه‌های شادکامی، امید، خوش‌بینی، سرمایه روان‌شناختی و پیشرفت تحصیلی نیز براساس ملاک مذکور مقادیری کوچک و رابطه میان تاب‌آوری و پیشرفت تحصیلی مقداری متوسط تفسیر گردید. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که با بهبود و ارتقاء این مولفه‌ها در افراد، می‌توان ضمن دلچسب نمودن فرایند تحصیل و توانمندسازی افراد در کنترل و مدیریت چالش‌ها و فشارهای ناشی از تحصیل و محیط تحصیل، پیشرفت تحصیلی را نیز بهبود بخشید.

واژه‌های کلیدی: امید، تاب‌آوری، خوش‌بینی، شادکامی، فراتحلیل

* دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

(s.mohamadimolod@gmail.com)

** استاد روان‌شناسی تربیتی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. (نویسنده مسئول)

(badri_rahim@yahoo.com)

مقدمه

بدون شک در دنیای پیشرفته امروزی یکی از علائم موفقیت فرد، پیشرفت تحصیلی^۱ است که بدون آن توسعه و ترقی هیچ کشوری امکان پذیر نخواهد بود. از جمله موضوعات بسیار مهم در نظام آموزشی رسمی، بحث پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان است. موفقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان بیانگر نظام آموزشی کارآمد و موفق است که توسعه پایدار از نتایج حتمی چنین نظامی خواهد بود.

پیشرفت تحصیلی را توانایی آموخته شده یا اکتسابی حاصل از دروس ارائه شده یا به عبارت دیگر توانایی آموخته شده یا اکتسابی فرد در موضوعات آموزشی می‌دانند که به وسیله آزمون‌های استاندارد شده اندازه‌گیری می‌شود (سیف، ۱۳۹۵). بر اساس نتایج پژوهش‌ها می‌توان گفت که بخشی از واریانس پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان، نه تنها بر اساس هوش و توانایی‌های ذهنی، بلکه بر مبنای هوش هیجانی، خلاقیت، هوش اجتماعی، مهارت‌های بین فردی و درون فردی، انگیزه پیشرفت، روش‌های فراشناخت و مانند این‌ها تبیین می‌شود (بیابان‌گرد، ۱۳۸۴؛ خادمی و کدخدایی، ۱۳۹۴؛ رهنما و عبدالملکی، ۱۳۸۸؛ محمدی، مجتهدزاده و شمس، ۱۳۹۸؛ محمدی مولود و زوار، ۱۳۹۹).

موفقیت تحصیلی از جمله مفاهیم مهمی است که تعاریف مختلفی از آن ارائه شده است. باساتو، پرینس، الشوت و هاماکر^۲ (۲۰۰۰) پیشرفت تحصیلی را همان عملکرد تحصیلی می‌دانند که شامل نمرات امتحانی و عملکرد فرد در فعالیت‌های تحصیلی است. کوبال و میوسک^۳ (۲۰۰۱) پیشرفت تحصیلی را ادراک و ارزیابی فرد از خود در مورد عملکرد تحصیلی خویش تعریف کرده‌اند. پژوهشگران حوزه آموزشی و تحصیلی موفقیت تحصیلی را پیش‌بینی کننده مهمی از موفقیت آینده و بهزیستی و سلامت فرد می‌دانند (چان و دیکسون^۴، ۲۰۱۱). موفقیت تحصیلی نه تنها شرایط استخدام و موفقیت شغلی فرد را در آینده فراهم خواهد آورد بلکه باعث ارتقاء سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی، زندگی استاندارد و سلامت بیشتر نسبت به دیگران خواهد شد (یورکی و لاندن^۵، ۲۰۰۴).

موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان از موضوعات مهمی است که تحت تأثیر عوامل مختلفی قرار دارد که این عوامل از جامعه‌ای به جامعه دیگر قابل تغییر است. بر این اساس دست اندرکاران آموزش باید به شنا سایی متغیرهای موثر بر عملکرد و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان بپردازند تا

^۱. academic achievement

^۲. Busato, Prins, Elshout, & Hamaker

^۳. Kobal & Mussek

^۴. Chun & Dickson

^۵. Yorke & Longden

بر اساس شناخت دقیق آن‌ها بتوان امکان ایجاد زندگی بهتر در آینده را برای دانش‌آموزان این مرز و بوم فراهم نمود.

روان‌شناسان و محققان تحقیقات زیادی را صرف شناسایی عوامل مرتبط با عملکرد تحصیلی نموده‌اند و عوامل و تفاوت‌های فردی متعددی حائز اهمیت از جمله عزت نفس، امید و سبک اسنادی مثبت مشخص شده است (کیاروچی، هیون و دیویس^۱، ۲۰۰۷). اما مهم است که بدانیم یکی از راه‌های پیشگیری از بروز مشکلات تحصیلی و بهبود پیشرفت تحصیلی، ارتقای ظرفیت روان‌شناختی افراد (توانایی اشخاص در مواجهه با انتظارات و دشواری‌های زندگی روزمره) است (پاسینی و همکاران، ۱۳۸۷؛ نقل از گنجی و امیریان، ۱۳۹۱). نتایج تحقیقات نشان می‌دهند تقویت عوامل عاطفی و روانی دانش‌آموزان تاثیر بسزایی در پیشرفت تحصیلی آنان دارد (رمش، ساموئل و رام کومار^۲، ۲۰۱۶). در این راستا روان‌شناسی مثبت‌نگر رویکردی است که این عوامل را مد نظر قرار داده است.

روان‌شناسی مثبت‌نگر عنوان جنبش و رویکرد جدیدی در روان‌شناسی است که در راستای دستیابی به اهداف ناتمام و مغفول مانده گستره روان‌شناسی پدید آمده است. در این رویکرد، هیجان‌های مثبت و توانمندی‌های افراد در کنار ضعف‌ها و مشکلات در ایجاد اختلال‌های روان‌شناختی نقش دارند، لذا، ارتقاء هیجان‌های مثبت و توانمندی‌های افراد در بهبود سلامت روانی آنها مؤثر است (سلیگمن^۳، ۲۰۱۲). شاید بتوان گفت که رویکرد روان‌شناسی مثبت‌نگر رویکردی است که می‌تواند فرد را در تنظیم و مدیریت هیجان‌های توانمند نموده و او را در رسیدن به اهداف و پیشرفت یاری کند. لایوس، چنسلر، لایوبومیرسکی، وانگ و دورایسامی^۴ (۲۰۱۱) عقیده دارند که با بهره‌گیری از مداخلات مبتنی بر روان‌شناسی مثبت‌نگر می‌توان ضمن افزایش هیجان‌ها، افکار و رفتارهای مثبت مشکلات روان‌شناختی افراد را کاهش داده و بهزیستی روانی را افزایش داد. در مطالعات مختلف از جمله مطالعه فردریکسون و لوسادا^۵ (۲۰۰۵) تاثیر مداخلات مذکور بر افزایش انعطاف‌پذیری در تفکر و حل مساله به اثبات رسیده است. همچنین می‌توان نظریه گسترش و ساخت فردریکسون^۶ را نیز مد نظر قرار داد که بر اساس آن عاطفه‌ی مثبت تاثیر عاطفه‌ی منفی را کاهش داده و با افزایش منابع فیزیکی، اجتماعی و ذهنی موجب گسترش خراشه رفتاری فرد می‌شود. به عبارتی تجربه‌ی هیجان‌های مثبت، توانایی بهتری در استفاده از توانمندی‌ها و سازگاری در برابر مشکلات ایجاد می‌کند (فردریکسون، ۲۰۰۹).

¹. Ciarrochi, Heaven, & Davies

². Ramesh, Samuel, & Ram Kumar

³. Seligman

⁴. Layous, Chancellor, Lyubomirsky, Wang, & Doraiswamy

⁵. Fredrickson & Losada

⁶. Fredrickson

رویکرد روان‌شناسی مثبت‌نگر، با تمرکز بر استعدادها و توانایی‌های افراد به جای پرداختن به ناهنجاری‌ها و اختلالات، هدف نهایی خود را شناختن شیوه‌هایی می‌داند که بهزیستی و شادکامی افراد را سبب گردد و به سلامت روان افراد کمک کند (زنجان، زنجان و جباری، ۱۳۹۳). بهزیستی روان‌شناختی^۱، خوش‌بینی^۲، شادکامی^۳، تاب‌آوری^۴ و امید^۵ از مهم‌ترین مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر هستند. به عقیده گورل^۶ (۲۰۰۹) بهزیستی یعنی توانایی مشارکت فعال در کار و تفریح، ایجاد روابط معنی‌دار با دیگران، تجربه کردن هیجان‌های مثبت، گسترش حس خودمختاری و تجربه کردن احساسات مثبت. خوش‌بینی به صورت امید به اینکه در آینده چیزهای خوب اتفاق می‌افتد تعریف می‌شود (گابریل^۷ و همکاران، ۲۰۱۸). شادکامی بر نگرش و ادراکات شخصی مبتنی است و حالتی مطبوع و دلپذیر است و از تجربه‌های مثبت و رضایت از زندگی نشأت می‌گیرد (هیلز و آرچیل^۸، ۲۰۰۱). تاب‌آوری به فرایند پویای انطباق و سازگاری مثبت با تجارب ناگوار در زندگی گفته می‌شود (استیون، بونانو، ماستن، پانتر-بریک و یهودا^۹، ۲۰۱۴). امید یا امیدواری به عنوان یک وضعیت انگیزشی مثبت مبتنی بر یک احساس موفقیت حاصل از پویایی (انرژی معطوف به هدف) و راهکارها (برنامه‌ریزی برای تحقق اهداف) تعریف شده است (اسنایدر، ایروینگ و اندرسون^{۱۰}، ۱۹۹۱).

از جمله پژوهش‌های انجام شده در حیطه تاثیر مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر بر پیشرفت تحصیلی می‌توان به پژوهش ستوده اصل، کاهویی، سن سبلی و فوداجی (۱۳۹۷) اشاره نمود که نشان داد بین مولفه‌های سرمایه روان‌شناختی مانند خودکارآمدی، امیدواری، تاب‌آوری، خوش‌بینی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان ارتباط مثبت و معنی‌داری وجود دارد. در خصوص بهزیستی؛ شواهد خوبی وجود دارد که نشان می‌دهد دانش‌آموزانی که بهزیستی بالاتری دارند، عملکرد تحصیلی قوی‌تری را نشان می‌دهند. سالدو، تالچی و فرون^{۱۱} (۲۰۱۱) دریافتند دانش‌آموزانی که دارای سطح بالای بهزیستی هستند از بالاترین نمرات تحصیلی و پایین‌ترین نرخ غیبت از مدرسه حتی تا یک سال بعد برخوردارند. اما هوبنر و آلدنمن^{۱۲} (۱۹۹۳) نشان دادند بهزیستی و پیشرفت تحصیلی ارتباط معنی‌داری با هم ندارند. در ارتباط با شادکامی؛ کیامرثی و مومنی (۱۳۹۲) نشان

1. psychological well-being

2. optimism

3. happiness

4. resilience

5. hope

6. Gurel

7. Gabriel

8. Hills & Argyle

9. Steven, Bonanno, Masten, Panter-Brick, & Yehuda

10. Snyder, Irving, & Anderson

11. Suldo, Thalji, & Ferron

12. Huebner & Alderman

دادند شادکامی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه‌ی مثبت معنی‌داری دارد. در حیطه‌ی تاب‌آوری؛ یافته‌های کومی-یبواه^۱ (۲۰۱۶) حاکی از وجود یک رابطه مثبت بین پیشرفت تحصیلی و تاب‌آوری است. در ارتباط با امیدواری؛ رند، مارتین و شی^۲ (۲۰۱۱) اظهار داشتند افرادی که دارای سطوح بالاتر امیدواری هستند، بیشتر بر هدف‌های خود متمرکز می‌شوند و از انگیزه‌ی بیشتری، نسبت به هم‌تایان خود برخوردارند. همچنین اسنایدن^۳ و همکاران (۲۰۰۲) در یک مطالعه‌ی طولی ۶ ساله به بررسی رابطه بین امید و موفقیت تحصیلی دانشجویان سال اول پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که سطوح بالای امید، پیش‌بینی کننده معتبر عملکرد تحصیلی بالا در طول دوران دانشگاه و میانگین کلی نمره‌ها، فارغ‌التحصیلی سریع‌تر از دانشگاه و ترک تحصیل پایین است.

همانگونه که مشخص است نتایج برخی پژوهش‌ها متناقض است و از سوی دیگر میزان ارتباط و تغییرات همزمان مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر و پیشرفت تحصیلی به صورت دقیق مشخص نیست. عدم پایداری تغییرات و همچنین ضرورت بررسی میزان ارتباط و یا اثربخشی مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر بر پیشرفت تحصیلی لزوم انجام پژوهش ترکیبی را بیش از پیش نمایان می‌سازد.

به منظور ترکیب، ادغام و تلفیق یافته‌های پژوهشی متعدد و تسهیل کار کاربران پژوهش‌ها و نیز ارزیابی سیستم پژوهشی، روشی وجود دارد که پژوهشگران را قادر می‌سازد تا نتایج مطالعات مربوط به حوزه‌ی خاص را در قالب یک پژوهش تحلیل نمایند و به ارزیابی پژوهش‌های انجام شده بپردازند (گنجی، زاهد بابلان و معینی‌کیا، ۱۳۹۱). این روش را فراتحلیل^۴ نامیده‌اند. در روش فراتحلیل، پژوهشگر با ثبت ویژگی‌ها و یافته‌های توده‌ای از پژوهش‌ها در قالب مفاهیم کمی، آن‌ها را آماده روش‌های نیرومند آماری می‌کند. بررسی پیشینه پژوهشی نشان داد در داخل کشور تاکنون فراتحلیلی که به طور جامع میزان اندازه اثر مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر را بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نشان دهد، صورت نگرفته است و تعداد محدودی فراتحلیل در خارج از کشور در این حیطه انجام شده است. فراتحلیلی توسط باکر، نورایدین، سیمونس‌میر، اشنايدر و لوهمن^۵ (۲۰۱۸) در خصوص ارتباط بهزیستی و پیشرفت تحصیلی انجام شده است و در آن محققان ۴۷ مطالعه با ۱۵۱ اندازه اثر را مورد بررسی قرار دادند و در نهایت به این نتیجه رسیدند که ارتباط بین بهزیستی و پیشرفت تحصیلی در حد کم تا متوسط است ($r = 0/164$). همان طور که در سطور بالا اشاره گردید پژوهش‌های متعددی به بررسی رابطه میان مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر و پیشرفت تحصیلی

¹. Kumi-Yeboah

². Rand, Martin, & Shea

³. Snyder

⁴. meta-analysis

⁵. Bückner, Nuraydin, Simonsmeier, Schneider, & Luhmann

پرداخته‌اند با این حال، نتیجه‌گیری مشخصی در مورد مقدار و جهت این رابطه وجود ندارد و در برخی موارد نتایج متناقض نیز مشاهده می‌گردد. بر اساس مطالب مطرح شده هدف پژوهش آن است تا با بهره‌گیری از روش فراتحلیل، ضمن حل تناقض‌های احتمالی اندازه اثر ترکیبی رابطه میان مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر و پیشرفت تحصیلی را تعیین نماید.

روش پژوهش

روش مورد استفاده در این پژوهش، با توجه به عنوان، هدف و ماهیت آن روش فراتحلیل است. فراتحلیل که ترکیب کمی پژوهش نیز نامیده شده است رویکردی قوی برای خلاصه و مقایسه کردن نتایج مربوط به متون تجربی است (کارد^۱، ۲۰۱۲). بر اساس تعریف کوهن^۲ (۱۹۸۸)، فراتحلیل یک روش آماری است که نتایج مجموعه‌ای از مطالعات مستقل که فرضیه‌های مشابهی را آزمون می‌کنند، ترکیب می‌کند و از آماره‌های استنباطی برای نتیجه‌گیری درباره‌ی تمام نتایج مطالعات استفاده می‌کند.

جامعه آماری

جامعه آماری پژوهش حاضر عبارت است از کلیه پژوهش‌های چاپ شده در مجلات علمی پژوهشی معتبر (مقالات پژوهشی تمام متن موجود در بانک‌های اطلاعاتی رایانه‌ای، شامل پایگاه اطلاعاتی جهاد دانشگاهی^۳، سایت خصوصی بانک مجلات ایران^۴ و پایگاه مجلات تخصصی نور^۵) که به بررسی روابط میان هر یک از مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر و پیشرفت تحصیلی پرداخته‌اند.

حجم نمونه و روش نمونه‌گیری

در این پژوهش با توجه به ماهیت پژوهش از روش نمونه‌گیری هدفمند^۶ استفاده گردید. اصطلاح «نمونه‌گیری هدفمند یا از روی قصد» برای توصیف نوعی از نمونه‌گیری به کار می‌رود که در آن مواردی که از لحاظ هدف‌های تحقیق اطلاعات غنی دربردارند، انتخاب می‌شوند (گال، بورگ و گال^۷، ۱۹۸۹/۱۳۹۳). در همین راستا به منظور انتخاب نمونه‌ای کامل و غنی از میان پژوهش‌های انجام یافته در این حوزه، ملاک‌هایی برای ورود و خروج پژوهش‌ها به فرایند فراتحلیل در نظر گرفته شد. ملاک‌های ورود عبارت‌اند از: ۱. مقالات و پژوهش‌هایی که با روش‌های مختلف به بررسی رابطه‌ی مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر (بهبودی روان‌شناختی، خوش‌بینی، شادکامی، تاب‌آوری و امیدواری) و پیشرفت تحصیلی پرداخته‌اند ۲. مقالات مرتبطی که بین سال‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۹۷ چاپ شده‌اند. ۳. پژوهش‌هایی که داده‌های کافی برای محاسبه‌ی

1. Card

2. Cohen

3. SID

4. Magiran

5. noormags

6. purposive sampling

7. Gall, Borg, & Gall

اندازه اثر را گزارش کرده‌اند ۴. مقالاتی که دارای متن کامل (تمام متن) بوده و به صورت آنلاین یا در آرشیو کتابخانه‌ها قابل دسترس بودند.

جستجوهای انجام شده با توجه به ملاک‌های ورود منجر به شناسایی ۶۸ مطالعه شد. از این میان برخی از مطالعات که ویژگی‌های لازم برای ورود به تحلیل را نداشتند بر اساس ملاک‌های خروج از فرایند تحلیل خارج شدند. ملاک‌های خروج نیز عبارت بودند از: ۱. پژوهش‌هایی که اطلاعات و آماره‌های لازم برای محاسبه‌ی اندازه اثر را گزارش نکرده بودند ۲. پژوهش‌های واحدی که با عناوین یکسان یا مشابه در بیش از یک مجله یا فصلنامه به چاپ رسیده بودند.

در نهایت از میان کلیه‌ی پژوهش‌های اولیه جستجو شده، تعداد ۱۹ مطالعه برای ورود به فراتحلیل انتخاب شد که از این مقالات، ۳۵ اندازه اثر به دست آمد. گفتنی است که به منظور انتخاب پژوهش‌های اولیه، ابتدا لازم است کلیدواژه‌های معتبر بر اساس مرور پیشینه‌ی پژوهشی تعیین شوند. در این پژوهش برای متغیر مستقل کلیدواژه‌ی روان‌شناسی مثبت‌نگر، سرمایه روان‌شناختی، بهزیستی روان‌شناختی، امید، امیدواری، خوش‌بینی، خوش‌بینی تحصیلی، شادکامی، تاب‌آوری، تاب‌آوری تحصیلی و برای متغیر وابسته پیشرفت تحصیلی، عملکرد تحصیلی، بهبود عملکرد، موفقیت تحصیلی تعیین گردید.

ابزار گردآوری اطلاعات

فرم جمع‌آوری اطلاعات از پژوهش‌های اولیه: در پژوهش حاضر جهت جمع‌آوری اطلاعات از فرم جمع‌آوری اطلاعات پژوهش‌های اولیه استفاده گردید. اطلاعاتی که توسط این فرم جمع‌آوری می‌شود شامل سه بخش اطلاعات کتاب‌شناختی، اطلاعات روش‌شناسی و اطلاعات لازم برای محاسبه‌ی اندازه اثر است.

تجزیه و تحلیل: با توجه به این‌که پژوهش‌های اولیه از نوع تحقیق همبستگی بودند از ضریب همبستگی پیرسون (r) به‌عنوان شاخص اندازه اثر استفاده گردید. برای محاسبه اندازه‌های اثر، ترسیم نمودارها، و آزمون ناهمگنی و سایر فعالیت‌های مرتبط از نرم‌افزار CMA ویرایش ۲ استفاده گردید. همچنین به منظور بررسی و تجزیه و تحلیل پژوهش‌های اولیه از اندازه اثر به تفکیک مؤلفه، اندازه اثر ترکیبی با دو مدل اثرات ثابت و تصادفی، نمودار قیفی، تحلیل حساسیت، آزمون ناهمگنی، مجذور I و آماره^۱ NFS استفاده گردید.

یافته‌ها

همان‌گونه که اشاره گردید پس از شناسایی پژوهش‌های اولیه و اعمال ملاک‌های ورود و خروج ۱۹ پژوهش وارد فرایند فراتحلیل شده و در مجموع ۳۵ اندازه اثر از این مطالعات استخراج گردید.

^۱ Fail-safe N

در هر یک از این مقاله‌ها رابطه پیشرفت تحصیلی و هر کدام از مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر مورد بررسی قرار گرفته بود. خلاصه مطالعات و اندازه‌های اثر استخراجی در جدول ۱ ارائه گردیده است.

جدول ۱. خلاصه اطلاعات پژوهش‌های اولیه و مقادیر اندازه‌های اثر استخراجی

ردیف	نویسندگان (سال)	متغیر پیش‌بین (مولفه)	متغیر ملاک	اندازه اثر (r)	حجم نمونه
۱	ستوده اصل و همکاران (۱۳۹۷)	سرمایه روان‌شناختی	پیشرفت تحصیلی	۰/۶۱۹**	۴۰۰
۲	ستوده اصل و همکاران (۱۳۹۷)	امید	پیشرفت تحصیلی	۰/۳۱۲**	۴۰۰
۳	ستوده اصل و همکاران (۱۳۹۷)	تاب‌آوری	پیشرفت تحصیلی	۰/۲۵۲**	۴۰۰
۴	ستوده اصل و همکاران (۱۳۹۷)	خوش‌بینی	پیشرفت تحصیلی	۰/۰۸۶	۴۰۰
۵	سحاقی (۱۳۹۷)	شادکامی	پیشرفت تحصیلی	۰/۴۲۶**	۲۰۰
۶	کیامرثی و مومنی (۱۳۹۲)	شادکامی	پیشرفت تحصیلی	۰/۱۵۰*	۴۰۵
۷	گلستانه و همکاران (۱۳۹۶)	سرمایه روان‌شناختی	پیشرفت تحصیلی	۰/۱۴۰*	۴۶۳
۸	سعادت و همکاران (۱۳۹۴)	تاب‌آوری	پیشرفت تحصیلی	۰/۴۲۰**	۲۸۵
۹	صفاری و همکاران (۱۳۹۳)	شادکامی	پیشرفت تحصیلی	۰/۱۷۱*	۱۸۱
۱۰	رحیمی و علی اکبری دهکردی (۱۳۹۴)	تاب‌آوری	پیشرفت تحصیلی	۰/۲۳۰**	۲۸۰
۱۱	تمنایی‌فر و همکاران (۱۳۹۰)	شادکامی	پیشرفت تحصیلی	-۰/۰۴۱	۱۸۰
۱۲	رئیزی و همکاران (۱۳۹۲)	شادکامی	پیشرفت تحصیلی	۰/۰۰۱	۳۵۳
۱۳	ذبیحی و همکاران (۱۳۹۱)	تاب‌آوری	پیشرفت تحصیلی	۰/۱۹۳**	۳۲۶
۱۴	مومنی مهموئی و جلالی بارزازی (۱۳۹۵)	خوش‌بینی	پیشرفت تحصیلی	-۰/۲۷**	۲۵۰
۱۵	مومنی مهموئی و جلالی بارزازی (۱۳۹۵)	خوش‌بینی	پیشرفت تحصیلی	۰/۱۲	۲۵۰
۱۶	مومنی مهموئی و جلالی بارزازی (۱۳۹۵)	خوش‌بینی	پیشرفت تحصیلی	-۰/۱۷۰*	۲۵۰
۱۷	مومنی مهموئی و جلالی بارزازی (۱۳۹۵)	خوش‌بینی	پیشرفت تحصیلی	-۰/۱۸*	۲۵۰
۱۸	مومنی مهموئی و جلالی بارزازی (۱۳۹۵)	خوش‌بینی	پیشرفت تحصیلی	-۰/۲۸**	۲۵۰
۱۹	مومنی مهموئی و جلالی بارزازی (۱۳۹۵)	خوش‌بینی	پیشرفت تحصیلی	-۰/۲۸**	۲۵۰
۲۰	ستایشی اظهري و همکاران (۱۳۹۶)	شادکامی	پیشرفت تحصیلی	۰/۲۲۰*	۱۵۰

۲۱	گنجی و امیریان (۱۳۹۱)	شادکامی	پیشرفت تحصیلی	۰/۵۱۹*	۳۱
۲۲	سیاح برگرد و همکاران (۱۳۹۴)	شادکامی	پیشرفت تحصیلی	۰/۰۹۰	۲۰۰
۲۳	سلیمانی و میرزایی (۱۳۹۷)	امید	پیشرفت تحصیلی	۰/۴۵۰**	۳۰۳
۲۴	سلیمانی و میرزایی (۱۳۹۷)	تاب‌آوری	پیشرفت تحصیلی	۰/۳۳۰**	۳۰۳
۲۵	سلیمانی و میرزایی (۱۳۹۷)	خوش‌بینی	پیشرفت تحصیلی	۰/۴۳۰**	۳۰۳
۲۶	غریب‌زاده و معینی‌کیا (۱۳۹۷)	تاب‌آوری	پیشرفت تحصیلی	۰/۳۶۰*	۲۳۰
۲۷	برجلی (۱۳۹۷)	سرمایه روان‌شناختی	پیشرفت تحصیلی	۰/۲۳۰**	۲۵۰
۲۸	حیدرزادگان و مشهدی‌عباس (۱۳۹۰)	شادکامی	پیشرفت تحصیلی	۰/۶۲۰**	۱۵۰
۲۹	ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۰)	امید	پیشرفت تحصیلی	۰/۱۷۶*	۲۹۷
۳۰	ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۰)	امید	پیشرفت تحصیلی	۰/۳۷۲**	۳۸۱
۳۱	ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۰)	امید	پیشرفت تحصیلی	۰/۱۰۸*	۳۸۱
۳۲	ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۰)	امید	پیشرفت تحصیلی	۰/۰۱۶	۳۸۱
۳۳	ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۰)	امید	پیشرفت تحصیلی	۰/۰۸۰	۳۸۱
۳۴	ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۰)	امید	پیشرفت تحصیلی	۰/۰۱۸	۳۸۱
۳۵	ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۰)	امید	پیشرفت تحصیلی	-۰/۱۰*	۳۸۷

* $P \leq 0/01$ ، ** $P \leq 0/001$

جدول ۱ خلاصه اطلاعات پژوهش‌های اولیه و مقادیر اندازه‌های اثر استخراجی از هر مطالعه به تفکیک مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر را نمایش می‌دهد.

به منظور کاهش و پیشگیری از هر نوع سوگیری احتمالی دو عامل تاثیرگذار بر مقدار اندازه اثر و تفسیر نتایج یعنی تورش انتشار^۱ و ناهمگنی^۲ مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. در این راستا از نمودار قیفی^۳ و شاخص آماری امن از تخریب^۴ استفاده شد.

شکل ۱ نمودار قیفی اندازه‌های اثر پژوهش‌های اولیه را نشان می‌دهد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود با حذف اندازه‌های اثر افراطی نمودار سمت چپ حاصل گردید که نسبت به نمودار سمت راست متقارن‌تر است. گفتنی است که برای حذف اندازه اثر افراطی، نمودار قیفی از لحاظ بصری مورد بررسی قرار گرفته و اندازه اثرهایی که سبب عدم تقارن نمودار شده بودند شناسایی شدند و در ادامه با مقایسه این اندازه اثرها با سایر اندازه اثرها و اندازه اثر خلاصه، افراطی بودن آنها مورد تایید قرار گرفته و از فرایند تحلیل کنار گذاشته شدند. به طور کلی در صورتی که اندازه اثرها به صورت متقارن در دو سوی اندازه اثر خلاصه (خط عمود وسط نمودار) پراکنده شده باشند می‌توان

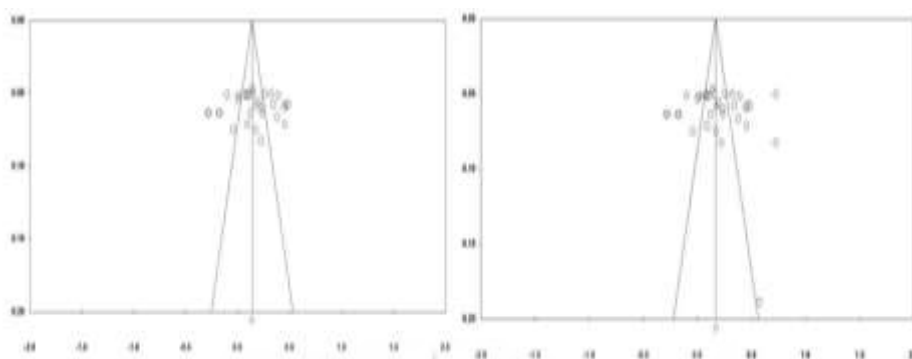
1. publication bias

2. heterogeneity

3. funnel plot

4. number of missing studies that would bring p-value to $> \alpha$ (NF-S)

از عدم وجود سوگیری انتشار اطمینان حاصل کرد. همچنین مقدار آماره امن از تخریب برابر با ۱۳۹۴ به دست آمد که حاکی از آن است که پس از ورود ۱۳۹۴ اندازه اثر غیرمعنی‌دار، اندازه اثر ترکیبی محاسبه شده غیرمعنی‌دار خواهد شد.

شکل ۱. نمودار کیفی اندازه‌های اثر پژوهش‌های اولیه پیش از تحلیل حساسیت (نمودار سمت راست) و پس از تحلیل حساسیت (نمودار سمت چپ)

جدول ۲، اندازه اثر ترکیبی رابطه مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر و پیشرفت تحصیلی را پس از تحلیل حساسیت در دو مدل اثرات ثابت و تصادفی نشان می‌دهد که پس از حذف اندازه‌های اثر نامتعارف و افراطی حاصل شده است. در این مرحله مقدار اندازه اثر ترکیبی در مدل ثابت ۰/۱۳۶ و در مدل تصادفی ۰/۱۳۲ محاسبه گردیده است که هر دو این مقادیر معنی‌دار هستند ($P \leq 0/001$).

جدول ۲. اندازه اثر ترکیبی رابطه مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر و پیشرفت تحصیلی (پس از تحلیل حساسیت)

P	Z	فاصله اطمینان ۹۵٪		اندازه اثر ترکیبی	تعداد اندازه اثر	مدل
		حد بالا	حد پایین			
۰/۰۰۱	۱۳/۴۲	۰/۱۵۶	۰/۱۱۶	۰/۱۳۶	۳۲	ثابت
۰/۰۰۱	۳/۵۲	۰/۲	۰/۰۶	۰/۱۳۲	۳۲	تصادفی

در ادامه یک مجموعه تحلیل ناهمگنی انجام گرفت تا ضمن توجه به میزان پراکندگی در اندازه‌های اثر اولیه مدل نهایی فراتحلیل نیز مشخص گردد. به منظور تعیین ناهمگنی از دو شاخص Q کوکران و مجذور I استفاده گردید. مقدار شاخص Q، ۴۱۹/۹۴ به دست آمده است که از لحاظ آماری نیز معنی‌دار است ($P \leq 0/01$). بر این اساس می‌توان گفت که در میان اندازه‌های اثر

پژوهش‌های اولیه تفاوت واقعی وجود دارد؛ ولی با توجه به احتمال تاثیرپذیری این شاخص از حجم نمونه، شاخص مجذور I نیز مورد توجه قرار گرفت. مقدار مجذور I در این مطالعه ۹۲/۶ به دست آمد که براساس معیار هیگنز، تامپسون، دیکز و آلتمن^۱ (۲۰۰۳) این مقدار نشان‌دهنده ناهمگنی بالا در پژوهش‌های اولیه است. بنابراین مدل تصادفی به عنوان مدل نهایی فراتحلیل تعیین می‌گردد و لازم است برخی تحلیل‌های ثانویه به منظور کشف متغیرهای تعدیل‌کننده‌ی احتمالی انجام گردد. همان‌گونه که اشاره گردید در جامعه مطالعات اولیه‌ی فراتحلیل حاضر، رابطه پیشرفت تحصیلی با تاب‌آوری، خوش‌بینی، امید، شادکامی و سرمایه روان‌شناختی مورد بررسی قرار گرفته بود، بنابراین اندازه اثر ترکیبی به تفکیک هر یک از متغیرهای مذکور محاسبه گردید تا ضمن بررسی روابط تک به تک هر یک از مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر با پیشرفت تحصیلی؛ یکی از چالش‌ها و سوگیری پیش روی فراتحلیل تحت عنوان «مساله سیب و پرتقال» نیز کنترل گردیده و تاثیر این تفکیک بر شاخص‌های ناهمگنی ذکر شده نیز مشخص گردد.

جدول ۳ اندازه اثر ترکیبی رابطه مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر و پیشرفت تحصیلی را به تفکیک هر یک از مولفه‌ها نشان می‌دهد. همان‌گونه که مشاهده می‌گردد، بیشترین مقدار مربوط به تاب‌آوری و کم‌ترین مقدار مربوط به شادکامی است که هر دو مقدار از لحاظ آماری معنی‌دار است. بر این اساس می‌توان گفت که میان مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر و پیشرفت تحصیلی رابطه‌ی مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

جدول ۳. اندازه اثر ترکیبی رابطه مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر و پیشرفت تحصیلی به تفکیک هر یک از مولفه‌ها

I ²	P	Z	فاصله اطمینان ۹۵٪		اندازه اثر ترکیبی	تعداد اندازه اثر	مولفه
			حد پایین	حد بالا			
۸۲/۲	۰/۰۰۱	۵/۵۴	۰/۱۸۳	۰/۰۸	۰/۱۳۶	۷	شادکامی
۹۲/۵۴	۰/۰۰۱	۹/۰۸	۰/۱۹۱	۰/۱۲۴	۰/۱۶۴	۹	امید
۹۱/۷۴	۰/۰۲۷	۲/۲	۰/۳۰۲	۰/۰۱۹	۰/۱۶۴	۸	خوش‌بینی
۲۸/۴۶	۰/۰۰۱	۳/۹۰	۰/۲۶۱	۰/۰۸۸	۰/۱۷۶	۲	سرمایه روان‌شناختی
۶۲/۹۱	۰/۰۰۱	۷/۸۸	۰/۳۶۵	۰/۲۲	۰/۲۹۷	۶	تاب‌آوری

از سوی دیگر همان‌گونه که اشاره شد با توجه به ناهمگنی بالا در میان اندازه‌های اثر اولیه یکی از اهداف تفکیک مولفه‌ها انجام تحلیل‌های ثانویه و تکمیلی در جهت توجیه ناهمگنی مشاهده شده بود. بر همین اساس گروه‌های موجود و مولفه‌های ذکر شده به عنوان متغیر تعدیل‌کننده‌ی کیفی در

^۱ Higgins, Thompson, Deeks, & Altman

نظر گرفته شد. همان‌گونه که در جدول ۳ مشاهده می‌شود پس از تفکیک مولفه‌ها مقدار شاخص I^2 در گروه سرمایه روان‌شناختی کاهش چشم‌گیری داشته است. هم‌چنین مقدار ناهمگنی در گروه‌های مربوط به مولفه‌های تاب‌آوری و شادکامی با کاهش نسبی همراه بوده است. اما ناهمگنی در گروه‌های امید و خوش‌بینی کاهشی نداشته است. بنابراین احتمال دارد که ناهمگنی مشاهده شده ناشی از متغیرهای تعدیل‌کننده‌ی دیگری باشد که مورد بررسی قرار نگرفته است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر فرا تحلیل رابطه میان مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر و پیشرفت تحصیلی بود. به عبارت دیگر پژوهش حاضر با هدف تعیین اندازه اثر رابطه میان مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر به صورت کلی و نیز به تفکیک هر مولفه (شادکامی، امید، خوش‌بینی، سرمایه روان‌شناختی و تاب‌آوری) انجام گردید تا ضمن بررسی پژوهش‌های انجام شده در این حوزه، یک نتیجه‌گیری کلی از میزان و جهت رابطه میان مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر و پیشرفت تحصیلی حاصل گردد. مقدار اندازه اثر ترکیبی به دست آمده در این پژوهش بر اساس ملاک تفسیری کوهن (۱۹۸۸) مقداری کوچک تفسیر گردید.^۱ به عبارت دیگر رابطه میان مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر و پیشرفت تحصیلی رابطه‌ای کوچک ارزیابی گردید. هم‌چنین روابط میان مولفه‌های شادکامی، امید، خوش‌بینی، سرمایه روان‌شناختی نیز بر اساس ملاک مذکور رابطه‌ای کوچک و رابطه میان تاب‌آوری و پیشرفت تحصیلی رابطه‌ای متوسط تفسیر می‌گردد.

این یافته‌ها با نتایج فرا تحلیل‌های مارکیوس، گالاگر و لوپز^۲ (۲۰۱۷)، اطافی، سایه‌میری، ولی‌زاده و توان (۲۰۱۹) و آتش و یونال^۳ (۲۰۲۱) که به ترتیب رابطه مثبت و معنی‌دار میان امید و عملکرد تحصیلی، شادکامی و پیشرفت تحصیلی و خوش‌بینی و پیشرفت تحصیلی را گزارش کرده‌اند همسو بود. نتایج فرا تحلیل بوکر و همکاران (۲۰۱۸) نیز حاکی از رابطه کوچک تا متوسط میان بهزیستی روان‌شناختی و پیشرفت تحصیلی بود که با نتایج این پژوهش همسو است. در ادامه این یافته‌ها با نتایج پژوهش‌های کلیک، ستین و توتکان^۴ (۲۰۱۵)، تشانین-موران، بانکول، میشل و مور^۵ (۲۰۱۳)، لوتانز، لوتانز و جنسن^۶ (۲۰۱۲)، چن و لو^۷ (۲۰۰۹)، شimmel^۸ (۲۰۰۹)، هارنیش^۹ (۲۰۰۵)،

^۱ بر اساس پیشنهاد کوهن می‌توان همبستگی‌های ۰/۱، ۰/۳ و ۰/۵ را به ترتیب به عنوان اندازه اثر کوچک، متوسط و بزرگ تفسیر نمود.

^۲ Marques, Gallagher, & Lopez

^۳ Ateş & Ünal

^۴ Celik, Çetin, & Tutkun

^۵ Tschannen-Moran., Bankole, Mitchell, & Moore

^۶ Luthans, Luthans, & Jensen

^۷ Chen & Lu

^۸ Schimmel

^۹ Harnish

لیوبومیرسکی، شلدون و شکادا^۱ (۲۰۰۵)، پتنگل^۲ (۲۰۰۲)، جیو، گرین و کراگر^۳ (۱۹۹۹)، پورسینا، احمدی و شفیع آبادی (۱۳۹۳)، ابوالقاسمی (۱۳۹۰)، خادمی و کدخدایی (۱۳۹۴)، ابراهیمی، اعرابی و خالویی (۱۳۹۲)، قنبرلو، غلامعلی لواسانی و اژه‌ای (۱۳۹۴)، محبی نورالدین‌وند، شهنی بیلاق و شریفی (۱۳۹۳)، نعمتی، شریفی و قاضی (۱۳۸۸)، خلجی (۱۳۸۶) که همگی روابط مثبت و معنی دار میان مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر و عملکرد و پیشرفت تحصیلی گزارش نموده‌اند؛ همسو است. از سوی دیگر، هریسون^۴ (۱۹۹۹) در پژوهشی که بر روی دانش‌آموزان متوسطه اول در ایالت آلاباما انجام داد رابطه معنی‌داری میان تاب‌آوری و پیشرفت تحصیلی گزارش نمی‌کند.

همان‌گونه که اشاره شد در پژوهش حاضر رابطه میان تاب‌آوری و پیشرفت تحصیلی مقداری متوسط به دست آمد. در تبیین این یافته می‌توان گفت که دانش‌آموزان با تاب‌آوری بالا ویژگی‌هایی مانند نظم، مهارت‌های حل مساله، خودمختاری، هوش، سخت‌رویی و عزت نفس بالایی دارند. افرادی که دارای تاب‌آوری بالایی هستند، حس قوی برای پیشرفت دارند، اعتماد و خودباوری آن‌ها بالا است و در شرایط بحرانی آرامش و خونسردی خود را حفظ می‌کنند. این ویژگی‌ها فرد را قادر می‌سازد که عوامل مخل یادگیری و پیشرفت را تحت کنترل خود درآورده و چالش‌های احتمالی را مدیریت نموده و در نهایت پیشرفت مورد نظر را کسب نماید (مدی و خوشابا^۵، ۲۰۰۵). برخی عقیده دارند راهبردهای تاب‌آوری شامل؛ پیوند با خانواده، خلق و خوی مثبت، توانایی مقابله و سازگاری، سیستم حمایتی قدرتمند و مهارت‌های حل مساله هنگامی که با هم ادغام شوند، منجر به افزایش خودپنداره مثبت، دل‌بستگی به مدرسه، اعتقاد به قوانین و نمرات بالا در آزمون‌ها می‌گردد (هاو کینگز، کاتالانو و میلر^۶، ۱۹۹۲). همچنین می‌توان دیدگاه سیفرت^۷ (۲۰۰۴) را نیز مورد توجه قرار داد؛ بر اساس این دیدگاه افزایش نمره افراد در منابعی مانند تاب‌آوری تحصیلی و ارزیابی‌های شناختی سازش‌یافته از طریق کمک به شکل‌گیری مدل‌های اسنادی سازش‌یافته سبب می‌شود فراگیران در موقعیت‌های پیشرفت در مواجهه با تجارب انگیزاننده کمتر در معرض نقصان انگیزش و تجارب هیجانی دیگر قرار گیرند. بر همین اساس و با بهره‌گیری از پیشینه‌ی پژوهشی موجود می‌توان گفت فراگیران دارای نمره بالا در تاب‌آوری تحصیلی به دلیل استفاده از اسنادهای سازش‌یافته، حتی پس از رویارویی با تجارب شکست از آن‌جا که کمتر در معرض آسیب ناشی از تجارب هیجانی منفی هستند، تمایل چندانی به استفاده از برخی مدل‌های رفتاری مانند خودارزشیابی‌های منفی، و خودگویی‌های منفی نشان نمی‌دهند و بیشتر از طریق ویژگی‌هایی مانند مشارکت در فعالیت‌های

1. Lyubomirsky, Sheldon, & Schkad

2. Pattengale

3. Jio, Green & Kroger

4*Harrison

5. Maddi & Khoshaba

6. Hawkins, Catalano, & Miller

7. Seifert

تحصیلی، جهت‌گیری‌های خوش‌بینانه و عاطفه مثبت مشخص می‌شوند (تومینن - سانی، سالملا- آرو و نیمیورتا، ۲۰۱۲). ناگفته پیداست که موارد ذکر شده همگی بر عملکرد تحصیلی می‌تواند تاثیر داشته و پیشرفت تحصیلی را تحت تاثیر قرار دهد.

مولفه‌ی دیگری که در این پژوهش رابطه آن با پیشرفت تحصیلی مورد بررسی قرار گرفت شادکامی بود که مقدار اندازه اثر آن اندک ولی مثبت و معنی‌دار به دست آمد. همانطور که اشاره گردید فراتحلیل اطاقی و همکاران (۲۰۱۹) نیز حاکی از رابطه مثبت و معنی‌دار میان شادکامی و پیشرفت تحصیلی بود.

در خصوص رابطه‌ی میان شادکامی و پیشرفت تحصیلی نیز تبیین‌های مختلفی می‌توان داشت. شادکامی عاملی است که بر اساس آن فرد می‌تواند از حداکثر ظرفیت ذهنی و توانمندی بالقوه خود بهره‌مند شود و با نگرش مثبت به خود و محیط اطراف، انگیزه‌های قوی برای تلاش و کوشش داشته باشد. افراد شادکام دارای عاطفه مثبت و انرژی زیاد هستند، پردازش اطلاعات فعال و انعطاف‌پذیری شناختی بیشتری دارند و همین امر انگیزه موفقیت در آنان را افزایش می‌دهد و سبب بالاتر رفتن احساس توانایی برای برخورد با مشکلات و انجام وظایف محول در سطح مطلوب و در نتیجه بهبود عملکرد در آنان خواهد شد (همایی، ۱۳۸۰). می‌توان گفت توانمندی دانش‌آموزان از جمله شادکامی، خلق مثبت و رضایت از خویشتن برای تعدیل در ماندگی‌ها و کاهش استرس‌ها سبب می‌شود که موفقیت تحصیلی آن‌ها تحت تاثیر قرار گیرد. به عبارت دیگر، شادکامی در افراد باعث کارایی، امید، قدرت تفکر و پیشرفت تحصیلی بیشتر شده و با کیفیت زندگی بیشتر همراه است. برعکس، افسردگی از قدرت استدلال و کارایی می‌کاهد (کیامرثی و مومنی، ۱۳۹۲). ناگفته پیداست که این رابطه را نمی‌توان رابطه‌ی علت و معلولی در نظر گرفت زیرا رابطه‌ی میان این دو متغیر دوسویه بوده و تاثیرات متقابل بر یکدیگر دارند.

از دیگر مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر که روابط آن‌ها با پیشرفت تحصیلی در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت، امید، خوش‌بینی و سرمایه روان‌شناختی بود که مقدار روابط آن‌ها اندک ولی معنی‌دار به دست آمد که با نتیجه فراتحلیل مارکیوس و همکاران (۲۰۱۷) نیز همسو بود.

داشتن مؤلفه امیدواری، ارتباط نزدیکی با پیشرفت تحصیلی دارد (دی، هانسون، مالتبی، پروکتور و وود^۲، ۲۰۱۰). افراد با سرمایه روان‌شناختی بالا که از ظرفیت امیدواری بالا برخوردارند توانایی زیادی در تنظیم اهداف تسلطی و افزایش یادگیری دارند، این افراد به منظور دستیابی به هدف‌های خود تلاش زیادی می‌کنند و در صورت مواجه شدن با موانع، توانایی بالایی در یافتن مسیرهای جایگزین برای رسیدن به اهداف خود خواهند داشت به عبارتی دارای تفکر رهیاب هستند (اسنایدر

¹ Tuominen-Soini, Salmela-Aro, & Niemivirta

² Day, Hanson, Maltby, Proctor, & Wood

و همکاران، ۲۰۰۲). افراد دارای سطوح بالای امیدواری، بیشتر بر هدف‌های تحصیلی خود متمرکز می‌شوند و از انگیزه بهتری نسبت به همتایان خود برخوردارند. همچنین، این افراد دارای پشتکار و عزم جدی در انجام فعالیت‌ها هستند زیرا معتقدند که تلاش منجر به پیشرفت و رضایت می‌شود. به عبارتی، امید به عنوان یک سازه روان‌شناختی مثبت، انگیزشی را در افراد به وجود می‌آورد که آنها را برای رسیدن به موفقیت تشویق می‌کند و سبب تلاش بیشتر آنها برای دستیابی به پیشرفت می‌شود (مشتاقی و مویدفر، ۱۳۹۶).

در حالی که سازه‌های مرتبط مثل امید و خودکارآمدی اصولاً به صورت افکار در مورد توانایی فرد برای کنترل پیامدهای آتی بیان می‌شوند، خوش‌بینی نیز شامل انتظارات مثبت در مورد عواملی است که خارج از کنترل وی هستند (بندورا^۱، ۲۰۰۶؛ راند و همکاران، ۲۰۱۱). این انتظارات مثبت به افراد خوش‌بین کمک می‌کنند تا در زمینه‌های مختلف زندگی به نحو مثبت‌تری رشد کنند. خوش‌بینی با سازگاری در انواع موقعیت‌های پراسترس و موفقیت در زمینه‌های مختلف مرتبط است (شایر و کارور^۲، ۲۰۰۲). دانش‌آموزانی که امید بالایی دارند نسبت به دست‌آوردهای آینده خوش‌بین خواهند بود. آن‌ها با دیده‌ی خوش‌بینی به چالش‌های موجود خواهند نگریست و در رویارویی با مشکلات به جای اینکه دلسرد شده و تسلیم موقعیت شوند تلاش خواهند کرد که مسائل را به نحو مناسب حل و فصل کنند. دانش‌آموزان خوش‌بین شکست را به عنوان شروعی جدید تلقی می‌کنند و اغلب آن را آغاز کار بزرگ می‌دانند (گلستانه، سلیمانی و دهقانی، ۱۳۹۶).

خوش‌بینی سطح بالا، تلاش و پشتکار و مشارکت فرد در فعالیت‌های مدرسه را تقویت می‌کند و در ادامه باعث خواهد شد که فرد قدم‌های فعالی در جهت موفقیت تحصیلی خود بردارد که از آن جمله می‌توان به شرکت در کلاس‌های خصوصی و تقویت دروسی که در آن شکست خورده‌اند اشاره کرد. از سوی دیگر همان‌گونه که اشاره شد خوش‌بینی توان فرد را برای مقابله با شرایط پراسترس، مشکلات و چالش‌های مختلف تحصیلی بالا می‌برد و این امکان را به او می‌دهد که در شرایط سخت نیز پیشرفت و موفقیت خود را دنبال نماید.

به طور کلی می‌توان گفت مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر که تحت عنوان سرمایه‌ی روان‌شناختی نیز شناخته می‌شوند هر یک به نوعی با پیشرفت تحصیلی ارتباط داشته و زمینه بهبود آن را فراهم می‌کنند. دانشجویان و دانش‌آموزانی که درباره موفقیت‌های فعلی و آینده خود خوش بین هستند در راه رسیدن به اهداف خود تلاش کافی انجام داده و در صورت نیاز مسیر دستیابی به اهداف تحصیلی خود را تغییر می‌دهند (امید) و در مقابل چالش‌ها و سختی‌های موجود در مسیر دستیابی به هدف‌ها انعطاف‌پذیری نشان داده و مشکلات را کنار زده (تاب‌آوری) و اهداف و

1. Bandura

2. Scheier & Carver

موفقیت‌های تحصیلی خود را پیگیری می‌کنند و در پایان پس از دستیابی به موفقیت، اسنادهای مثبت نسبت به خود را بهبود بخشیده و احساس کارآمدی و شادکامی حاصل از این موفقیت زمینه و انگیزه لازم برای موفقیت‌های آتی را فراهم می‌کند. به عبارت دیگر خوش‌بینی، امید، تاب‌آوری و شادکامی ویژگی‌هایی در افراد هستند که مسیر دستیابی به اهداف را دلپذیرتر نموده و امکان تحمل، کنار زدن و مدیریت چالش‌ها و سختی‌های موجود در مسیر موفقیت و پیشرفت تحصیلی را برای فرد فراهم می‌آورند. همان‌گونه که در سطور بالا اشاره گردید مسیر ارتباط و تاثیرگذاری مولفه‌های مذکور یک‌طرفه نبوده و به صورت دوسویه بر یکدیگر تاثیر می‌گذارند. به بیانی دیگر مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر شرایط دستیابی به موفقیت و پیشرفت تحصیلی را فراهم می‌کنند و دستیابی به موفقیت نیز به نوبه‌ی خود سبب افزایش میزان امید، خوش‌بینی، تاب‌آوری و شادکامی فرد می‌شود.

نتایج این پژوهش و پژوهش‌های مشابه می‌تواند تلویحاتی را برای دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت در بر داشته باشد. بر اساس دیدگاه لوتانز و همکاران (۲۰۱۲) سرمایه روان‌شناختی در افراد قابل تغییر و اصلاح است. از سوی دیگر مولفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر (سرمایه روان‌شناختی) نقش مهمی در موفقیت تحصیلی و مدیریت کاهش مشکلات تحصیلی و آموزشی دانش‌آموزان و دانشجویان می‌تواند داشته باشد بنابراین دست‌اندرکاران امر با تدارک برنامه‌های آموزشی مختلف با تقویت مولفه‌های مذکور می‌توانند آنان را در مقابل بسیاری از مسائل و مشکلات مقاوم کنند و در سطح گسترده‌تر با گنجاندن برخی برنامه‌ها در برنامه درسی مدارس و دانشگاه‌ها ضمن ارتقای سطح سلامت روان جامعه دانش‌آموزی و دانشجویی، می‌توان از بسیاری از آسیب‌های ناشی از فشارهای تحصیلی پیشگیری کرد.

پژوهش حاضر ضمن دستیابی به یافته و نتایج ارائه شده با محدودیت‌هایی رو به رو بود که انجام فراتحلیل را دشوار می‌ساخت. یکی از این محدودیت‌ها تاکید اکثر پژوهش‌ها به نتایج معنی‌دار و عدم گزارش یافته‌های غیرمعنی‌دار بود در حالی که در فرایند فراتحلیل نتایج غیرمعنی‌دار نیز جز اطلاعات مهم به شمار می‌آید و در این شرایط احتمال سوگیری انتشار نیز بالا است. محدودیت دیگر عدم کفایت نتایج کمی و کیفی گزارش شده در پژوهش‌های اولیه بود که این موضوع علاوه بر این که سبب شد برخی مطالعات کنار گذاشته شوند امکان انجام تحلیل‌های ثانویه و کشف متغیرهای تعدیل‌کننده و تحلیل‌های تکمیلی همانند فرارگرسیون را نیز با محدودیت مواجه کرد. محدودیت دیگر ماهیت پژوهش‌های اولیه بود که عمدتاً در آن‌ها رابطه‌ی میان دو متغیر بررسی شده و روابط علی مورد غفلت واقع شده است؛ لذا پیشنهاد می‌گردد پژوهشگران در مطالعات آتی روابط میان متغیرها را به صورت علی و یا حداقل امکان به صورت مدل‌یابی معادلات ساختاری و در قالب مجموعه‌ای از روابط بهم پیوسته‌ی میان متغیرها مورد بررسی قرار دهند تا امکان تبیین‌های دقیق‌تر و عمیق‌تر فراهم گردد.

منابع

- الف. فارسی** (منابعی که به عنوان مطالعات اولیه در فرایند فراتحلیل وارد شده است با * مشخص شده‌اند)
- ابراهیمی، امراله؛ اعرابی، سبحان و خالویی، محمد مهدی. (۱۳۹۲). مقایسه سلامت روان و مولفه‌های روان شناسی مثبت (امید، شادی و معنویت) در دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان برحسب سال‌های مختلف تحصیلی و ارتباط آن با پیشرفت تحصیلی آنان. *مجله دانشکده پزشکی اصفهان*، ۳۱(۳۶۱)، ۱۸۸۵-۱۸۹۶.
- * ابراهیمی، نسرین؛ صباغیان، زهرا و ابوالقاسمی، محمود. (۱۳۹۰). بررسی رابطه امید با موفقیت تحصیلی دانشجویان. *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، ۶۰، ۱-۱۶.
- ابوالقاسمی، عباس. (۱۳۹۰). ارتباط تاب‌آوری، استرس و خودکارآمدی با رضایت از زندگی در دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی بالا و پایین. *مطالعات روان‌شناختی*، ۷(۳)، ۱۳۱-۱۵۱.
- * برجعلی، احمد (۱۳۹۷). مدل تاثیر انگیزه تحصیلی با میانجی‌گری سرمایه روان‌شناختی بر موفقیت تحصیلی. *فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۹(۲۳)، ۱-۱۹.
- بیابان‌گرد، اسماعیل. (۱۳۸۴). رابطه میان عزت نفس، انگیزه پیشرفت، و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان های تهران. *مطالعات روان‌شناختی*، ۱(۴)، ۱۳۱-۱۴۴.
- پورسینا، مریم؛ احمدی، خدابخش و شفیق‌آبادی، عبدالله. (۱۳۹۳). اثربخشی شادکامی بر اضطراب، پیشرفت تحصیلی و ارتباط والد فرزندی در دانش‌آموزان دختر. *فصلنامه خانواده و پژوهش*، ۲۰، ۴۱-۵۴.
- * تمنایی‌فر، محمدرضا؛ سلامی محمدآبادی، فاطمه و دشتبان‌زاده، سمیه. (۱۳۹۰). رابطه سلامت روان و شادکامی با موفقیت تحصیلی دانشجویان. *فصلنامه فرهنگ در دانشگاه اسلامی*، ۱۵(۲)، ۴۶-۶۳.
- * حیدرزادگان، علیرضا و مشهدی‌عباس، فاطمه. (۱۳۹۰). رابطه شادی و نشاط با موفقیت تحصیلی دانشجویان دانشگاه سیستان و بلوچستان. *فرهنگ در دانشگاه اسلامی*، ۱(۱)، ۶۹-۸۳.
- خادمی، ملوک و کدخدایی، محبوبه‌السادات. (۱۳۹۴). تأثیر خوش‌بینی آموخته شده بر انگیزش پیشرفت و تاب‌آوری تحصیلی نوجوانان دختر. *پژوهش‌نامه روان‌شناسی مثبت*، ۱(۲)، ۶۵-۸۰.
- خلجی، طیبه. (۱۳۸۶). *بررسی رابطه بین امید، منبع مهار تحصیلی و موفقیت تحصیلی دختران دوره پیش‌دانشگاهی شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۸۶-۸۵*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه الزهرا.
- * ذبیحی، رزیتا؛ نیوشا، بهشته و منصوری، محبوبه. (۱۳۹۱). رابطه تاب‌آوری و جو روانی-اجتماعی کلاس با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع راهنمایی شهر. *فصلنامه اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی*، ۷(۳)، ۷۱-۸۲.

- * رحیمی، رضا و علی اکبری دهکردی، مهناز. (۱۳۹۴). رابطه تاب‌آوری و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان کم‌شنوا. *فصلنامه پژوهش‌های نوین روان‌شناختی*، ۱۰(۳۸)، ۱۱۹-۱۳۳.
- رهنما، اکبر و عبدالملکی، جمال. (۱۳۸۸). بررسی رابطه بین هوش هیجانی و خلاقیت با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه شاهد. *اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۵(۲)، ۵۵-۷۸.
- * رئیس، مرضیه؛ احمدی طهران، هدی؛ حیدری، سعیده؛ جعفر بگلو، عصمت؛ عابدینی، زهرا و بطحایی، سید احمد. (۱۳۹۲). ارتباط هوش معنوی با شادکامی و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قم. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۱۳(۵)، ۴۳۱-۴۴۰.
- زنجانی، تهمینه؛ زنجانی، الناز و جباری، الیاس. (۱۳۹۳). *اثر بخشی مدل پرمای سلگمن بر شادکامی افراد مبتلا به دیابت*. مقاله ارائه شده در اولین کنگره علمی پژوهشی سراسری توسعه و ترویج علوم تربیتی و روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و علوم فرهنگی اجتماعی ایران.
- * ستایشی اظهري، محمد؛ میرنسب، میر محمود و محبی، مینا. (۱۳۹۶). رابطه امیدواری و پیشرفت تحصیلی با نقش میانجی‌گری اهمال‌کاری تحصیلی در دانش‌آموزان. *نشریه علمی-پژوهشی آموزش و ارزشیابی*، ۱۰(۳۷)، ۱۲۵-۱۳۲.
- * ستوده اصل، نعمت؛ کاهویی، مهدی؛ سن‌سبلی، عادل و فوداجی، فهیمه. (۱۳۹۷). سرمایه‌های اجتماعی و روان‌شناختی و ارتباط آن با پیشرفت تحصیلی دانشجویان. *ویژه نامه عوامل اجتماعی موثر بر سلامت*، ۲۰(۷۰)، ۲۵۶-۲۶۲.
- * سحافی، حکیم. (۱۳۹۷). رابطه سلامت روان و شادکامی با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان جندی‌شاپور اهواز. *راهبردهای توسعه در آموزش پزشکی*، ۵(۱)، ۱۵-۲۴.
- * سعادت، سجاد؛ اعتمادی، عذرا و نیلفروشان، پریسا. (۱۳۹۴). رابطه تاب‌آوری و سبک‌های دل‌بستگی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان. *پژوهش در آموزش علوم پزشکی*، ۷(۴)، ۴۶-۵۵.
- * سلیمانی، نادر و میرزایی، خداداد. (۱۳۹۷). الگوی نقش مولفه‌های سرمایه روان‌شناختی در رضایت از زندگی و انگیزه پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشگاه‌های پیام نور غرب استان اصفهان. *فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی*، ۱۲(۲)، ۱۲۵-۱۴۴.
- * سیاح برگرد، مهدی؛ کیانی، آیه؛ اولی‌پور، علیرضا؛ حسینی آهنگری، سید عابدین و حیدری، احمد. (۱۳۹۴). بررسی رابطه‌ی باورهای مذهبی و شادکامی با موفقیت تحصیلی در دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز. *فصلنامه مرکز مطالعات و توسعه‌ی آموزش علوم پزشکی*، ۶(۴)، ۳۳۳-۳۳۸.
- سیف، علی اکبر. (۱۳۹۵). *روان‌شناسی پرورشی: روان‌شناسی یادگیری و آموزش*. تهران: دوران.
- * صفاری، محسن؛ سنایی‌نسب، هرمز؛ رشیدی جهان، حجت؛ پور تقی، غلامحسین و پاکپور حاجی آقا، امیر. (۱۳۹۳). *مجله توسعه آموزش در علوم پزشکی*، ۷(۱۳)، ۲۲-۲۹.

- * غریب‌زاده، رامین و معینی‌کیا، مهدی. (۱۳۹۶). رابطه تاب‌آوری و سخت‌رویی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان با نقش میانجی‌گری شادکامی دانشجویان. *فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی*، ۱۱(۱)، ۸۱-۹۳.
- قنبرلو، سلمان؛ غلامعلی لواسانی، مسعود و ازه‌ای، جواد. (۱۳۹۴). رابطه خوش‌بینی تحصیلی و هوش هیجانی معلمان با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. *مجله روان‌شناسی*، ۱۹(۳)، ۲۱۸-۲۳۴.
- * کیامرثی، آذر و مومنی، سویل. (۱۳۹۲). بررسی ارتباط سرمایه اجتماعی و شادکامی با پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان دختر دبیرستانی. *مجله روان‌شناسی مدرسه*، ۲(۱)، ۱۱۹-۱۳۰.
- گال، مریدت؛ بورگ، والتر و گال، جويس. (۱۳۹۳ / ۱۹۸۹). *روش‌های تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روان‌شناسی*. ترجمه احمدرضا نصر و دیگران، چاپ نهم، تهران، سمت.
- * گلستانه، سیدموسی، سلیمانی، لیلا و دهقانی، یوسف. (۱۳۹۶). رابطه سرمایه‌های تحولی و پیشرفت تحصیلی با نقش میانجی سرمایه روان‌شناختی. *مجله دست‌آوردهای روان‌شناختی*، ۲۴(۱)، ۱۲۷-۱۵۰.
- * گنجی، حمزه و امیریان، کامران. (۱۳۹۱). اثربخشی آموزش الگوی خوشبینی به روش قصه‌گویی بر افزایش پیشرفت تحصیلی در کودکان دبستانی. *فصلنامه علوم تربیتی*، ۵(۱۸)، ۲۷-۴۰.
- گنجی، مسعود؛ زاهد بابلان، عادل و معینی‌کیا، مهدی. (۱۳۹۱). فراتحلیل پژوهش‌های انجام یافته در خصوص نقش الگوهای تدریس بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. *روان‌شناسی مدرسه*، ۱(۱)، ۹۳-۱۰۷.
- محبی نورالدین‌وند، محمدحسین؛ شهنی بیلاق، منیجه و شریفی، حسن‌پاشا. (۱۳۹۳). رابطه سرمایه روان‌شناختی (امید، خوش‌بینی، تاب‌آوری و خودکارآمدی) با هدف‌های پیشرفت و عملکرد تحصیلی دانشجویان سال اول. *پژوهش در برنامه‌ریزی درسی*، ۱۱(۱۳)، ۶۱-۷۹.
- محمدی، آیین؛ مجتهدزاده، ریتا و شمسی، افضل. (۱۳۹۸). بررسی ارتباط هوش اجتماعی با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان هوشبری و اتاق عمل دانشگاه علوم پزشکی تهران. *علوم مراقبتی نظامی*، ۶(۳)، ۲۴۸-۲۵۶.
- محمدی مولود، سعید و زوار، تقی. (۱۳۹۹). رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی: یک مطالعه فراتحلیلی، *علوم تربیتی*، ۲۷(۱)، ۱۶۱-۱۸۱.
- مشتاقی، سعید و مویدفر، همام. (۱۳۹۶). نقش مولفه‌های سرمایه روان‌شناختی (تاب‌آوری، خوش‌بینی و امید) و جهت‌گیری اهداف پیشرفت در پیش‌بینی اهمال‌کاری تحصیلی دانشجویان. *راهبردهای شناختی در یادگیری*، ۵(۸)، ۶۱-۷۸.

* مومنی مهموئی، حسین و جلالی بارزازی، سعید. (۱۳۹۵). رابطه خوش بینی تحصیلی معلمان با ادراک حمایت اجتماعی، انگیزه پیشرفت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. *فصلنامه علمی پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، ۷(۲)، ۱۶۱-۱۹۹.

نعمتی، معصومه؛ شریفی، حسن‌پاشا و قاضی، قاسم. (۱۳۸۸). تاثیر آموزش شادکامی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستان های دخترانه شهرساری سال تحصیلی ۸۶-۱۳۸۵. *پژوهش‌های مشاوره (تازه‌ها و پژوهش‌های مشاوره)*، ۱۰(۳۰)، ۴۵-۶۰.

همایی، رضا. (۱۳۸۰). *رابطه بین استرس و سلامت روان با نقش میانجی سرسختی روان‌شناختی در مراکز پیش دانشگاهی شهر اهواز*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید چمران.

ب. انگلیسی

- Ateş, A., & Ünal, A. (2021). The relationship between teacher academic optimism and student academic achievement: A meta-analysis. *Psycho-Educational Research Reviews*, 10(2), 284-297.
- Bandura, A. (2006). Adolescent development from an agentic perspective. In F. Pajares & T. C. Urdan (Eds.), *self-efficacy beliefs of adolescents* (pp. 1-44). Greenwich, CT: Information Age.
- Bücker, S., Nuraydin, S., Simonsmeier, B., Schneider, M., & Luhmann, M. (2018). Subjective well-being and academic achievement: A meta-analysis. *Journal of Research in Personality*, 74, 83-94.
- Busato, V. V., Prins, F. J., Elshout, J. J., & Hamaker, C. (2000). Intellectual ability, learning style, personality, achievement motivation and academic success of psychology students in higher education. *Personality and Individual Differences*, 29, 1057-1068.
- Card, N. A. (2012). *Applied meta-analysis for social science research*. New York: Guilford.
- Çelik, D. A., Çetin, F., & Tutkun, E. (2015). The role of proximal and distal resilience factors and locus of control in understanding hope, self-esteem and academic achievement among Turkish pre-adolescents. *Current Psychology*, 34(2), 321-345.
- Chen, S. Y., & Lu, L. (2009). Achievement of male and female secondary level students in Pakistan. *Journal of College Teaching & Learning (TLC)*, 7(8), 19-24.
- Chun, H., & Dickson, G. (2011). A psychological model of academic performance among Hispanic adolescents. *Journal of Youth Adolescence*, 40, 1581-1594.
- Ciarrochi, J., Heaven, P. C. L., & Davies, F. (2007). The impact of hope, self-esteem, and attributional style on adolescents' school grades and emotional well-being: A longitudinal study. *Journal of Research in Personality*, 41(6), 1161-1178.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd Ed.). Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates.
- Day, L., Hanson, K., Maltby, J., Proctor, C., & Wood, A. (2010). Hope uniquely predicts objective academic achievement above intelligence, personality, and previous academic achievement. *Journal of Research in Personality*, 44, 550-553.
- Fredrickson, B. L. (2009). *Positivity*. New York: Crown Publishers.
- Fredrickson, B. L., & Losada, M.F. (2005). Positive affect and the complex dynamics of human flourishing. *American Psychologist*, 60(12), 678-686.

- Gabriel, L. H., Coelhoa, R., Vilarb, P. H. P., Hanelc, R. P., Monteiro, M. G. C., & Valdiney V. (2018). Optimism scale: Evidence of psychometric validity in two countries and correlations with personality. *Personality and Individual Differences*, 134, 245–251.
- Gurel, N. (2009). Effect of thinking styles and gender on psychological well-being. *Diunduh Pada*, 12, 1-70.
- Harnish, R. (2005). Student resiliency and academic performance. *Recruitments & Retention in Higher Education*, 19(11), 1-2.
- Harrison, L. (1999). *A study of the relationship between personal resiliency and academic achievement in middle school students in Alabama* [dissertation]. Auburn, AL Auburn University.
- Hawkings, J. D., Catalano, R. F., & Miller, J. Y. (1992). Risk and protective factors for Alcohol and other drug problems. *Psychological Bulletin*, 112(1), 64-105.
- Higgins, J. P., Thompson, S. G., Deeks, J. J., & Altman, D. G. (2003). Measuring inconsistency in meta-analyses. *British Medical Journal*, 327(7414), 557-560.
- Hills, P., & Argyle, M. (2001). Happiness, introversion-extroversion and happy introverts. *Personality and Individual Differences*, 30, 595-608.
- Huebner, E. S., & Alderman, G. L. (1993). Convergent and discriminant validation of a children's life satisfaction scale: Its relationship to self and teacher-reported psychological problems and school functioning. *Social Indicators Research*, 30, 71–82.
- Jew, C. L., Green, K. E., & Kroger, J. (1999). Development and validation of a measure of resiliency. Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, San Francisco and New York. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 32(2), 75-89.
- Kobal, D., & Musek, J. (2001). Self- concept and academic achievement: Slovenia and France. *Personality and Individual Differences*, 30, 887- 899.
- Kumi-Yeboah, A. (2016). Educational resilience and academic achievement of immigrant students from Ghana in an urban school environment. *Urban Education*, 1-30.
- Layous, K., Chancellor, J., Lyubomirsky, S., Wang, L., & Doraiswamy, M. (2011). Delivering happiness: Translating positive psychology intervention research for treating major and minor depression disorders. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 17(8), 675-83.
- Luthans, B. C., Luthans, K. W., & Jensen, S. M. (2012). The impact of business school students' psychological capital on academic performance. *Journal of Education for Business*, 87(5), 253-259.
- Lyubomirsky, S., Sheldon, K. M., & Schkade, D. (2005) pursuing happiness: *The General Psychology*, 9, 111-131.
- Maddi, S. R., & Khoshaba, D. M. (2005). *Resilience at work*. NY: Amacom.
- Marques, S. C., Gallagher, M. W., & Lopez, S. J. (2017). Hope- and academic-related outcomes: A meta-analysis. *School Mental Health: A Multidisciplinary Research and Practice Journal*, 9(3), 250–262. <https://doi.org/10.1007/s12310-017-9212-9>
- Otaghi, M., Sayehmiri, K., Valizadeh, R., & Tavan, H. (2019). Correlation between happiness and academic achievement in Iranian students: A meta-analysis letter. *Shiraz E-Med Journal*, 21(3), e94277. doi: 10.5812/semj.94277.
- Pattengale, J. (2002). The hope scale: A measurement of willpower and way power. *Article of Policy Center on the First Year of College*. Indiana Wesleyan University.
- Ramesh, S., Samuel, H., & Ram Kumar, D. (2016). Impact of emotional intelligence on academic achievements of college students: A review. *International Journal of Business*, 6(2), 25-30.
- Rand, K. L., Martin, A. D., & Shea, A. M., (2011). Hope, but not optimism, predicts academic performance of law students beyond previous academic achievement. *Journal of Research in Personality*, 45(6), 683-686.

- Scheier, M. F., & Carver, C. S. (2002). Effects of optimism on psychological and physical well-being: Theoretical overview and empirical update. *Cognitive Therapy and Research, 16*, 201-228.
- Schimmel, J. (2009). Development as happiness: The subjective perception of happiness and UNDP's analysis of poverty, wealthy and development, *Journal of Happiness Studies, 11*, 95-111.
- Seifert, T. L. (2004). Understanding student motivation. *Educational Research, 46*(2), 137-149.
- Seligman, M. E. P. (2012). *Flourish: A visionary new understanding of happiness and well-being*. New York: Free Press.
- Snyder, C. R., Irving, L., & Anderson, J. R. (1991). Hope and health measuring the will and ways. In C. R. Snyder, & D. R. Forsyth (Eds.), *handbook of social and clinical psychology the health perspective* (pp. 285-305).
- Snyder, C. R., Shorey, H. S., Cheavens, J., Pulvers, K. M., Adams III, V. H., & Wiklund, C. (2002). Hope and academic success in college. *Journal of Educational Psychology, 94*(4), 820.
- Steven, M., Bonanno, G. A., Masten, A. S., Panter-Brick, C., & Yehuda, R. (2014). Resilience definitions, theory, and challenges: interdisciplinary perspectives. *European Journal of Psychotraumatology, 5*(1), 25338.
- Suldo, S., Thalji, A., & Ferron, J. (2011). Longitudinal academic outcomes predicted by early adolescent's subjective well-being, psychology and mental health status yielded from a dual factor model. *The Journal of Positive Psychology, 61*(1), 17-30.
- Tschannen-Moran, M., Bankole, R. A., Mitchell, R. M., & Moore Jr, D. M. (2013). Student academic optimism: A confirmatory factor analysis. *Journal of Educational Administration, 51*(2), 150-175.
- Tuominen-Soini, H., Salmela-Aro, K., & Niemivirta, M. (2012). Achievement goal orientations and academic well-being across the transition to upper secondary education. *Learning and Individual Differences, 22*(3), 290-305.
- Yorke, M., & Longden, B. (2004). *Retention and student success in higher education*. Society for Research into Higher Education & Open University Press.

English Abstract

A Meta-Analysis of the Relationships between Elements of Positive Psychology and Academic Achievement

Saeed Mohammadi Molod^{*}, Rahim Badri Gargari^{**}

The main objective of this study was to synthesize the findings of different studies on positive psychology and gain a general understanding about the relationships between the elements of positive psychology, including psychological well-being, optimism, happiness, resilience, and hope, and academic achievement. The study was also to identify and resolve possible contradictory findings about the issue. In line with these objectives, a meta-analysis design was used to conduct this study. The educational resources of this study were selected from all the available articles on the relationships between elements of positive psychology and academic achievement. After establishing inclusion and exclusion criteria, 19 studies were selected as the sample and from these studies, 35 r-type effect sizes were extracted and analyzed using CMA2 software. The results revealed a statistically significant combined effect size for both fixed and random effect models; however, the identified relationships were found to be low. Furthermore, the effect size of the relationships between happiness, hope, optimism, psychological capital and academic achievement was small, and the effect size of the relationship between resilience and academic achievement was moderate. Base on the overall results of this study, it can be concluded that improvement of positive psychology elements can make the education process more enjoyable and can increase individuals' ability to respond to educational challenges in their learning environment more effectively.

Keywords: happiness, hope, meta-analysis, optimism, resilience

^{*} Ph.D. Candidate in Educational Psychology, Faculty of Education and Psychology, Tabriz University, Tabriz, Iran. (s.mohamadimolod@gmail.com).

^{**} Professor of Educational Psychology, Department of Educational Sciences, Faculty of Education and Psychology, Tabriz University, Tabriz, Iran (Corresponding author) (badri_rahim@yahoo.com).